

J.B.C. Verlooy tot keizer Jozef II in 1785: als een olifant in de porseleinwinkel

JOS VERMAUT

Onlangs werd een handschriftelijk betoog uit 1785 ontdekt van Jan Baptist Verlooy, dat rechtstreeks gericht was tot keizer Jozef II in Wenen. In het betoog wordt gewezen op het nut en de noodzaak om het Nederlands te revaloriseren. Zo niet zijn de geplande hervormingen tot mislukken gedoemd aldus de auteur. Als bewijs van zijn consequente redenering verwijst Verlooy herhaaldelijk naar een door hem vijf jaar eerder geschreven (maar helaas nog niet teruggevonden) ‘discours’ of ‘dissertation’.

Het document van 1785 vertoont alle kenmerken van een klassieke verhandeling. Het begint met een inleiding vol lofbetuigingen over de keizer en over de inwoners van de natie.¹ Daarop volgt een uitvoerige considerans, opgevuld met voorbeelden zowel van discriminatie op het gebied van taalgebruik als van schitterende realisaties in het verleden gepresteerd door Nederlanders in allerlei domeinen.² In de conclusie wordt de klemtoon gelegd op de verbondenheid tussen moedertaal en vaderlandsliefde. Die brief (afgedrukt in bijlage 1 van het boek) vormt de kern van een boek van Paul De Ridder, dat vele verwachtingen wekt.^(°) Over één aspect valt niet te twijfelen: “*Ten slotte onthult de thans gepubliceerde tekst veel over de psychologie en het karakter van Verlooy.*”³ Maar zijn er ook nieuwe elementen die ertoe kunnen bijdragen om de Kempense jurist en politicus als een voorman van de (Groot-)Nederlandse beweging te beschouwen? De Ridder staat bij de commentaar van het stuk voor een zware opgave. Wanneer men een document situeert in een groter geheel van geschriften, geleverd door dezelfde auteur, is men vaak verplicht te kiezen tussen verschillende interpretaties. Daarenboven is er de interessante vergelijking tussen een publicatie (de *Verhandeling op d’Onacht der Moederlyke Tael in de Nederlanden*) en de later teruggevonden oertekst ervan. En is er nog de keuze tussen meerdere biografieën over Verlooy, waarin soms zeer uiteenlopende standpunten worden ingenomen.⁴

In deze bijdrage willen wij aantonen dat de interpretatie van de brief waarvoor de bewerker heeft gopteerd, niet strookt met de realiteit.

(°) P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy (1746-1797), vader van de Nederlandse Beweging*, Gent, Stichting Mens en Cultuur, 2001, 126 pp., ill., ISBN 90-72931-88-2.

1. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 111 (*Mémoire* (M.) 1-5).

2. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 112-117 (M. 6-43).

3. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 30.

4. Voor een bibliografisch overzicht: J. SMEYERS, *Verlooy, Jan B.*, in: R. DE SCHRYVER (red.), *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. 3, Tiel, 1998, pp. 3256-3258.

Motivatie en inhoud

In de brief wordt aan de conclusie een zeer concreet en gedurfd voorstel verbonden: de onderwerping van het Nederduits of Nederlands aan een algemene regelgeving.⁵ Desnoods is de indiener van dit project bereid zijn activiteiten aan de balie op te zeggen om zich geheel te wijden aan de realisatie van dit nobele doel. “*Enfin j’aime passionnement les sciences, et je desire ardemment d’ij [sic] pouvoir servir ma patrie. Mais si je ne le peux pas faire en flamand, j’y renonce, comme je l’ai déjà fait depuis bien de tems [sic] en me tenant uniquement à ma profession, qui est celle du Barreau.*”⁶

De advocaat Verlooy bracht toen overdag opvallend veel tijd door in het Park van Brussel...⁷ Ook de leden van de Geheime Raad wijzen op de bescheidenheid van zijn advocatenpraktijk.⁸ De insinuatie vanwege de leden van de Geheime Raad dat Verlooy met zijn concreet voorstel handelde uit eigenbelang, doet Paul De Ridder echter steigeren: “*Iemand die een post ambieert, spreekt niet op zo’n toon.*”⁹ Deze aantijging komt toch van tijdgenoten? Iets verder¹⁰ wordt Y. Vanden Berghe om hulp geroepen: “*Op dat ogenblik [1787] was Verlooy bekend als een van de beste en meest belezen advocaten van Brussel.*”¹¹ Alleen vertaalden die lofbetuigingen zich niet in een leefbare praktijk. Hoe valt anders te verklaren dat Verlooy op 29 april

5. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 117-118 (M. 44-58).

6. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 118 (M. 57).

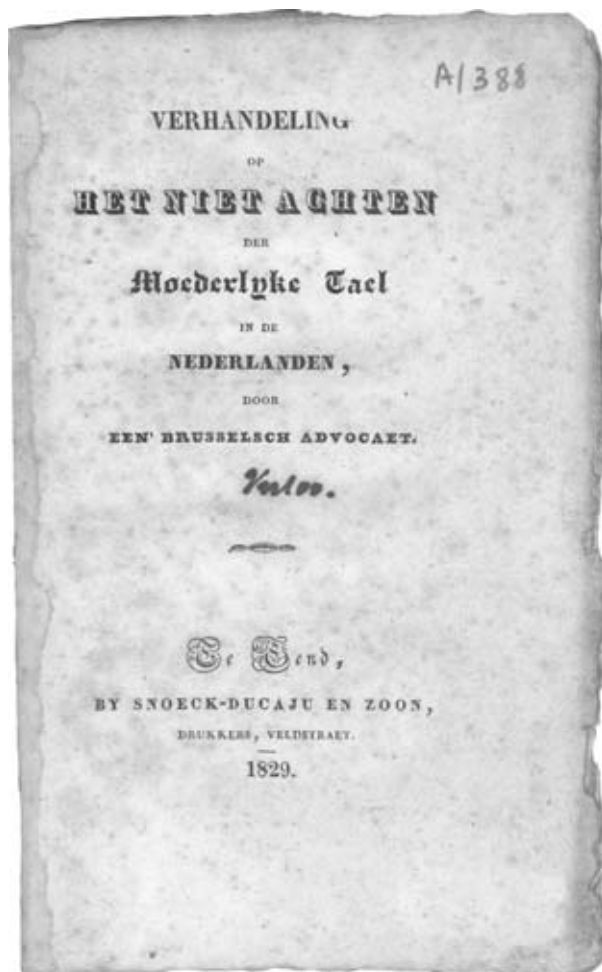
7. J. VAN DEN BROECK, *J.B.C. Verlooy, vooruitstrevend jurist en politicus uit de 18de eeuw, 1746-1797*, Antwerpen-Amsterdam, 1980, p. 62. Deze uitspraak komt van Georges-Joseph Gérard, stichtend lid en directeur van de Keizerlijke Academie (vanaf 1772). Langs moederszijde was hij verwant met J.B. Ansems, auteur van de *Luyster van Brabant oft den schat der privilegien der stad Brussel* (1699), een belangrijke bron van Verlooy's *Codex Brabanticus* (1781). De zetel van de academie bevond zich in het domus Isabellae, dat ook de Librije van Bourgondië, kern van de jongere Koninklijke Bibliotheek van België, bevatte. In dezelfde Isabellastraat betrok Verlooy als jongeman een kamer of appartement “*chez le Notaire général*” (M. 59). Men mag aannemen dat beide heren mekaar zeer goed kenden. E. VARENBERGH, *Gérard (Georges-Joseph)*, in: *Biographie Nationale*, vol. 7, Bruxelles, 1880, kol. 647-655. Voor een overzicht van de bestuursfuncties in de oude academie: *Académie royale de la Belgique. Notices biographiques et bibliographiques*, Bruxelles, 1875, p. VI. Geografische locatie, o.m.: G. DES MAREZ, *L’origine et le développement de la ville de Bruxelles. Le quartier Isabelle et Terarken*, Bruxelles, 1927. Sedert laatstgenoemd jaar is het grootste deel van de wijk ingenomen door het Paleis voor Schone Kunsten (BOZAR PSK). De aanpalende Baron V. Hortastraat, met trap naar het park, wijst de plaats aan van het gewezen domus Isabellae.

8. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 122-126. Zelfs de getuigenis van zijn trouwste vriend, Jan Frans Vonck, klinkt verre van triomfalistisch: “*Verlooy occupait au barreau une place distinguée.*” Met zo’n kwalificatie kan men alle richtingen uit: J. VAN DEN BROECK, *J.B.C. Verlooy [...]*, p. 63.

9. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 71.

10. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 73.

11. Y. VANDEN BERGHE, *Verlooy, Jan Baptist Chrysostomus, advocaat, Vlaamse strijder en revolutionair*, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. 5, Brussel, 1972, kol. 937.

Zoals bv. blijkt uit de inleiding door de Gentse hoogleraar Johannes M. Schrant op deze eerste herdruk van Jan Baptist Verlooy's werk uit 1788, kon Verlooy tijdens de eerste decennia van de 19de eeuw op waarderende belangstelling rekenen. Die belangstelling verzwakte daarna tot het begin van de 20ste eeuw; de discussie over de motieven voor de politieke opstellingen van Verlooy werd gevoerd nadat hij door Karel Angermille in 1912 in een artikel als "eerste flamingant" werd bestempeld.

[Jan Baptist Verlooy], *Verhandeling op het niet achten der moederlyke tael in de Nederlanden door een Brusselsch advocaet*, Gend, 1829 [titelbladzijde]. (ADV N, VB5425/1-2)

1787, toen het land vanwege de hervormingen in rep en roer stond, een beroep deed op Joseph de Crumpipen, kanselier van Brabant en kandidaat-ondervoorzitter van de op te richten Algemene Regeerraad, om een ambt op lager niveau te verkrijgen, waarvoor niet eens een academische titel vereist was? En nog op 17 juni 1788, toen zijn revolutionaire *Verhandeling op d'Onacht [...]* ofwel ter perse lag of reeds verspreid werd, aanvaardde hij uit handen van dezelfde beschermheer een tijdelijke opdracht als vervangende secretaris bij de bescheiden rechtbank van Neerwaver (Basse-Wavre).¹² De vertrouwensrelatie tussen Verlooy en de kanselier is reeds aanwijsbaar in 1779. Van de drie kandidaten voor de betrekking van assessor bij de diensten van de provoost-generaal en de drossaard van Brabant, zocht toen alleen Verlooy steun bij Joseph de Crumpipen. De twee anderen, onder wie J.F. Vonck, kandideerden op een conventionele manier. Maar de benoemingen gingen niet door. Dit voorval versterkt het vermoeden dat De Crumpipen tevens de opdrachtgever was van Verlooy's *Codex Brabanticus*, een lijvige handleiding voor de rechtspraak beoefend in de vorstendommen Brabant en Limburg (Limbourg), met klemtoon op de Nederlandstalige terminologie. Dit werk gepubliceerd in 1781 vereiste minimum een paar jaren intensieve voorbereiding. Bij de publicatie ervan schonken de staten van Brabant, Verlooy een toelage van 600 gulden. Dit komt overeen met ongeveer 25.000 euro of een miljoen gewezen Belgische frank. Aangezien dit bedrag gold als een vergoeding voor de gemaakte onkosten, kan men zich moeilijk inbeelden dat de auteur dat allemaal met eigen middelen voorgeschoten heeft. Hulp van buitenaf, in dit geval van de kanselier, kon hij best gebruiken.¹³

Ofschoon De Ridder menigmaal bewijst het werk van J. Van Den Broeck over Verlooy zeer goed te kennen, gaat hij de passus op pp. 62-82 van diens publicatie uit de weg. Precies daar wordt de jarenlange relatie tussen Verlooy en Joseph de Crumpipen tot in de details beschreven. Daardoor kan De Ridder een Verlooy schetsen "die er niet zozeer op uit was om carrière te maken. De Brabantse jurist wou eerst en vooral zijn kennis en talent ten dienste stellen van het Nederlandse vaderland..."¹⁴ De Ridder wekt zelfs de indruk dat de *Codex Brabanticus* (1781) een initiatief was van Verlooy zelf.¹⁵ Hij verwacht ook de kanselier met Hendrik de Crumpipen,¹⁶ een jongere broer van Joseph en secretaris van Staat en Oorlog.¹⁷

12. J. VAN DEN BROECK, *J.B.C. Verlooy [...]*, p. 71.

13. J. VAN DEN BROECK, *J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 62-82. De vergelijking van de muntwaarden is berekend volgens het principe van de financiële pijngrens. Parameters: loon voor ongeschoold werk in de 18de eeuw (gemiddeld 11 stuivers per dag; 1 gulden = 20 stuivers), wordt gelijkgesteld met het minimum leefloon van een alleenstaande zonder kinderen (anno 2004: 22,5 euro per dag). Bv.: 1.000 gulden x 20 stuivers = 20.000 stuivers/11 = 1.818 arbeidsdagen. 1.818 x 22,5 (actueel leefloon in euro) = 40.905 euro.

14. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 103.

15. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 19.

16. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 77.

17. J. LEFÈVRE, *Documents sur le personnel supérieur des Conseils Collatéraux de Gouvernement des*

De professionele situatie van Verlooy werd echter niet geholpen door de inflatie aan juristen die er toen was. Iedere advocaat bij de Raad van Brabant, behield het statuut van vrij beroep. Op financieel vlak werden alle zaken geregeld in onderling overleg volgens de regel van vraag en aanbod. Voor Verlooy betekende dit een zware handicap. Volgens J. Gérard, tijdgenoot en goede bekende, was hij voor zijn levensonderhoud sterk afhankelijk van zijn geboortestreek: “... *comme il n'était pas doué de beaucoup d'esprit, il ne fut pas employé sinon de quelques Paysans de son village...*” Zelf meende Verlooy dat er geen enkel gewest bestond waar zich zo weinig processen voordeden als in de Kempen. Precies vanwege de terughoudendheid van zijn streekgenoten op dat stuk, raadde hij de oprichting af van rechtbanken in Lier, Diest en Turnhout. Eén enkele rechtbank in het centrum van de Kempen, in Herentals of Geel, kon volstaan. Dit is de conclusie van een studie gemaakt in februari 1787 op vraag van Joseph de Crumpipen.¹⁸

Bij die gelegenheid bespreekt Verlooy onder meer de verloning van de magistratuur. Om bekwame rechters aan te trekken, moet hun inkomen beduidend hoger liggen dan dat van de modale advocaten. Het luxeleven van sommigen onder deze laatsten, steekt hem de ogen uit. In het buitenland worden veel hogere erelonen aangerekend dan hier. Het paradijs voor advocaten bevindt zich in Parijs. Daar zijn er die zich de weelde kunnen veroorloven om tegelijk twee koetsen met gespan te onderhouden: “*voiture de Monsieur et voiture de Madame!*” Met ongeveer een half miljoen inwoners telde de wereldstad in 1789 circa 600 advocaten, waarvan de helft alleen maar voor de eer was ingeschreven.¹⁹ Zelfs in Gent hebben advocaten het financieel beter dan in Brussel. In verhouding tot de bevolking zijn ze elders ook minder talrijk. Alleen in Mechelen is hun situatie nog droeviger. Hoe rijmt die aandacht voor de verloning van de magistraten met de bewering van De Ridder dat Verlooy er niet zozeer op uit was om “*carrière te maken*”?²⁰

Pays-Bas pendant le dix-huitième siècle, Bruxelles, 1941; J. LEFÈVRE, *Kulberg (François-Anselme, de)*, in: *Biographie Nationale [...]*, vol. 29, 1957, kol. 739-742; J. LEFÈVRE, *Limpens (Gaspar-Joseph-Ferdinand, de)*, in: *Biographie Nationale [...]*, kol. 760-762. In het vervolg worden de drie documenten aangeduid als A, B en C. De nummering van de paragrafen in B komt niet voor in de tekst.

18. J. VAN DEN BROECK, *J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 74-75 (samenvatting). Volledig verslag: Brussel, Algemeen Rijksarchief, Soevereine Raad van Justitie, map nr. 12, ff. 18-24°.

19. F.A. DE REIFFENBERG, *Eloge de Des Roches*, in: *Annuaire de l'Académie royale de Belgique*, vol. 9, Bruxelles, 1843, pp. 93-115; R.F. LISSENS, *In het brongebied van de Vlaamse herleving. De 'Oordeelkundige verhandelingen' van Willem Verhoeven in de context van een tijdvak*, in: R.F. LISSENS, *Letter en geest. Opstellen over Nederlandse letterkunde*, Antwerpen, 1982, pp. 182-216, vooral pp. 195-196. Over Parijs: G. D'AVENEL, *Les Riches depuis sept cents ans. Revenus et bénéfices, appointements et honoraires*, Paris, 1909, p. 260.

20. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 103.

Omstreeks 1780 waren er bij de Raad van Brabant in Brussel ongeveer 370 advocaten ingeschreven. De helft daarvan deed dat vanwege de titel en de eraan verbonden privileges. Van de andere helft konden er slechts 30 tot 40 van leven. In 1789 was het aantal ingezworenen al opgelopen tot 438 en dat voor een stad van maximaal 75.000 inwoners.²¹ In zo'n omstandigheden was een winstgevende praktijk voor Verlooy uitgesloten. Toen het hem in de loop van 1787 duidelijk werd, dat zelfs de in het vooruitzicht gestelde hervormingen geen lotsverbetering inhielden, bleef alleen zijn latere overloperij over als alternatief. Gelukkig voor hem en een aantal lotgenoten konden de nieuwe rijken met politieke ambities de hulp van meerdere toegewijde juristen best gebruiken.²²

Frustraties

Door zijn kleinburgerlijke afkomst had Verlooy het nadeel te behoren tot een snel groeiende cohorte juristen zonder naambekendheid en met relatief weinig ervaring. Dat veroorzaakte een diepe mentaliteitskloof tussen de meeste nieuwkomers en de afstammelingen van de aristocratische en sterk verfranste groep, die konden rekenen op een welstellende cliënteel alsook op een voorkeursbehandeling bij de rekrutering voor hogere ambten, waarbij aanzienlijke waarborgsommen vereist werden. Daartegen konden de democratische nieuwkomers onmogelijk opboksen. Vandaar Verlooy's "*grenzeloze minachting*" tegenover een sociale kaste die volgens hem vooral opvalt door asociaal gedrag en "*gothisme*" in de betekenis van achterhaalde traditie.²³ Eigenlijk verraadt zijn overtuiging een gevoel van onmacht gegroeid uit een minderwaardigheidscomplex, een eerste vorm van frustratie.

Om de macht van die conservatieve Franssprekende kaste te breken, laat hij zich leiden door een rotsvast geloof in de opwaardering van het Nederlands, met de hervormingsplannen van keizer Jozef II als hefboom, vooral op het gebied van bestuurs- en gerechtswezen. Voortaan zou de administratieve indeling vervangen worden door negen *cercles* of *kreitsen*, telkens geleid door een intendant. Voor iedere *kreits* is een onderverdeling voorzien in arrondissementen met aan het hoofd daarvan een arrondissementscommissaris. Klinkt modern.²⁴ De *kreits* Brussel zou de arrondissementen Brussel, Leuven, Diest en Tienen omvatten.²⁵ Voeg daaraan toe de oprichting van rechtbanken van eerste aanleg in de belangrijkste steden en

21. J. VAN DEN BROECK, *J.B.C. Verlooy [...]*, p. 57; R. DE PEUTER, *Brussel in de achttiende eeuw. Sociaal-economische structuren en ontwikkelingen in een regionale hoofdstad*, Brussel, 1999, p. 27.

22. A. HENNE & A. WAUTERS, *Histoire de la ville de Bruxelles*, vol. 2, Bruxelles, 1975, pp. 316-330.

23. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 34.

24. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 25.

25. A. HENNE & A. WAUTERS, *Histoire de la ville [...]*, p. 282.

dan merkt men dat de vervlaamsing van de *kreits* Brussel zo voor het grijpen ligt. Het uitschrijven van twaalf vacatures van rechter, begin 1787, bij de nog op te richten rechtbank van eerste aanleg in Brussel, biedt Verlooy een unieke gelegenheid om zich maatschappelijk op te trekken. Ofschoon geslaagd in de proeven, wordt hij niet geselecteerd door het kiescollege, dat uitsluitend bestaat uit Brusselaars. Dit keer is hij het slachtoffer van favoritisme. Ten einde raad roept hij nogmaals de hulp in van Joseph de Crumpipen, ditmaal voor het verkrijgen van een lager ambt. Door het afblazen op 7 mei daarna van alle hervormingen, komt ook hier niets van terecht. Men zou voor minder opstandig worden.²⁶ Als reactie tegen wat hij beschouwt als stagnatie, is hij laaiend enthousiast over de ideeën van de Verlichting en over alles dat zweemt naar rationele hervorming met inspraak van het volk. Die gevoelens worden ook duidelijk gedeeld door Joseph de Crumpipen. Maar de vaststelling dat die progressieve geestesrichting maar geen vat krijgt op de bevolking in zijn geboortestreek, bezorgt Verlooy een derde vorm van frustratie, die hij vanaf 1790 letterlijk uitschreeuwt met verwensingen zoals “*d’onnoozele boeren*”, “*tonkondigh volk*”, “*Uytzinnig Nederland! Hoe kont gy u soo misdraegen?*” enz.²⁷ Na de tegenvallende verkiezingsuitslagen in het voordeel van de Staten, onder het regime van generaal Dumouriez, geeft hij in januari 1793 vooral de inwoners van Diest, Tienen, Lier, Aarschot en omliggende dorpen ervan langs.²⁸ Helpt dit alles niet zijn gedrag te verklaren tijdens de eerste jaren van de Franse bezetting?²⁹

Sociaal-economische ideeën

In tegenstelling tot zijn progressieve ideeën over de samenhang tussen moedertaal, vaderlandsliefde, volksverheffing en democratische waarden, neemt Verlooy inzake sociaal-economische toestanden uitgesproken conservatieve en zelfs irreële standpunten in. Zo begrijpt hij niet dat de mode een van de pijlers is van de vrijmarkt-economie. In die tijd bepaalde Frankrijk de mode, met soms negatieve gevolgen voor de industriële bedrijvigheid in andere landen. Om indruk te maken op de keizer, poogt Verlooy zijn stelling te bewijzen met twee voorbeelden uit de luxenijverheid: het kantklossen en de productie van wandtapijten, beter gekend als de

26. J. VAN DEN BROECK, *J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 79-81.

27. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 107.

28. J.B.C. VERLOOY, *Zijn geloof, vrybeyd en eygendommen in gevaer?*, Brussel, 1793, p. 29.

29. P. VERHAEGEN, *Le Conseiller d'État cte Cornet de Grez (1735-1811)*, Bruxelles, 1934. Kort na Jemappes (6 november 1792), snelde Cornet, één van de begaafde diplomaten van die tijd en gematigd vonckist, naar Brussel. Daar zag hij onmiddellijk het nutteloze in om op te tornen tegen “*le courant démagogique et annexioniste qui dominait le parti vonckiste.*” Op Kerstmis keerde hij ontgoocheld naar Douai terug. A. LEVAE, *Les Jacobins, les patriotes et les représentants provisoires de Bruxelles 1792-1795*, Bruxelles, 1846, pp. 65 en 308-314.

gobelins. Daar beide aspecten slechts zeer summier worden beschreven in het *Mémoire* van 1785,³⁰ verwijst de bewerker bij voorkeur naar de breedvoeriger versie van de *Verhandeling* van 1788.³¹

Omstreeks 1780 waren in heel Brabant naar schatting 30.000 kantwerksters bedrijvig. Plots liep de vraag naar kant terug door de opkomende mode van de gazen, dunne doorschijnende en gefigureerde weefsels vooral geproduceerd in Frankrijk. Dit veroorzaakte in talrijke gezinnen een aanzienlijk inkomensverlies.³² Indien men Verlooy mag geloven, kon een kantwerkster met de opbrengst van haar “*spellewerk*” zelfs een volledig gezin onderhouden.³³ Dit lijkt echter onmogelijk wanneer men weet dat de kantwerksters veelal verplicht waren voorschotten te vragen aan de kantkooplieden die vaak tevens twijnders (fabrikanten van dezelfde garens) waren. Daarom ook wordt de kantnijverheid de “*arbeid van de honger*” genoemd.³⁴

De nostalgische beschouwingen van Verlooy over de ondergang van de binnenlandse tapijtnijverheid door uitwijking naar Frankrijk, gaan nog nauwelijks op voor de achttiende eeuw. In de tweede helft van die eeuw was nog amper vraag naar tapijtwerk om muren te bekleden. Daartoe deed men meer en meer een beroep op zijden weefsels, op zogenaamd Spaans (Corduwaans) leder en op stevig gefigureerd behangpapier, allemaal inlands fabrikaat. Met het interieur van moderne salons was Verlooy duidelijk niet vertrouwd. Of speelde hij komedie? In Brussel werd steeds minder ‘vreemd’ textiel ingevoerd. Er zijn zelfs gevallen gekend van Brusselse textielondernemers, die specialisten ronselden in Noord-Frankrijk om eigen arbeiders op te leiden bij het wolspinnen.³⁵

Paul De Ridder zet bij die thesen van Verlooy echter geen vraagtekens; eigenaardig genoeg verwijst hij wel naar een boek van R. De Peuter³⁶ over het sociaal-economische leven in Brussel dat diezelfde thesen echter weerlegt.³⁷

30. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 116-117 (M. 41).

31. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 44-46.

32. A.K.L. THIJS, *Van werkwinkel tot fabriek. De textielnijverheid te Antwerpen (einde 15de-begin 19de eeuw)*, Brussel, 1987, p. 113.

33. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 45, voetnoot 94.

34. A.K.L. THIJS, *Van werkwinkel tot fabriek [...]*, p. 277; O. MUS, *Rijkdom en armoede. Zeven eeuwen leven en werken te Ieper*, in: O. MUS & J.A. VAN HOUTTE, *Prisma van de geschiedenis van Ieper. Een bundel historische opstellen*, Ieper, 1974, pp. 1-27, vooral pp. 8-9 en 16-17.

35. A.K.L. THIJS, *Van werkwinkel tot fabriek [...]*, pp. 121-122; R. DE PEUTER, *Brussel in de achttiende eeuw [...]*, pp. 236, 238 en 312.

36. R. DE PEUTER, *Brussel in de achttiende eeuw [...]*.

37. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 56, voetnoot 117.

Nederduits?

Verlooy's voorstel om een spelling uit te werken voor het Nederduits die het Hoogduits zo dicht mogelijk zou moeten benaderen³⁸ is duidelijk geïnspireerd door een verordening van Jozef II, uitgevaardigd op 18 mei 1784. De verordening was bestemd voor zijn Oostenrijkse en Hongaarse erflanden, waar voortaan alleen het Hoogduits als officiële voertaal met het centraal bestuur werd erkend.³⁹ Daaruit besluit Verlooy dat dezelfde vorst net zo goed een soortgelijke maatregel kan treffen ten gunste van het Nederduits. Voor de praktische realisatie van een dergelijk plan verklaart de brieveschrijver zich bereid desnoods zijn beroepsbezigheden aan de balie op te offeren. Hoopte Verlooy misschien op de oprichting van een soort regeringscommissie voor de Nederduitse taal, met zichzelf aan het hoofd ervan?⁴⁰

Om de deugdelijkheid van zijn uitvinding te bewijzen, presenteert Verlooy een persoonlijke vertaling van elf zinnen uit de 26ste brief van Christian Gellert (1715-1769), professor in de filosofie aan de universiteit van Leipzig en vermaard letterkundige in binnen- en buitenland. De vertaling is zo naar de letter dat men er nog amper het Nederlands in herkent.⁴¹ Volgens de vertaler kan de nog uit te werken spelling het best worden toegepast op de taal gesproken in nagenoeg alle randgebieden van het Hoogduits: vanaf de Vlaamse kust over de Verenigde Provinciën (*“la Hollande”*), heel Scandinavië – het niet-geciteerde Noorwegen behoorde toen bestuurlijk bij Denemarken – en alle Hanzesteden aan de Noord- en de Oostzee. Hij stelt dat men ook Nederduits spreekt in de grensgebieden van Polen, van het Ottomaanse Rijk, van Italië en in de Elzas.⁴² Tussen beide takken van de oertaal Duits zijn de afwijkingen miniem.⁴³

38. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 116-117 (M. 34-38 en 45-48).

39. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 68, 80 en 117 (M. 48).

40. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 118 (M. 54-58).

41. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 119 (M. 60).

42. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 115 (M. 33).

43. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 115 (M. 33) en 62-63 met verwijzingen naar passages uit de *Verhandeling op d'Onacht der Moederlyke Tael in de Nederlanden*, over het 'Duitslandgevoel': P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 88. Deze redenering inspireerde Gaspar de Limpens tot volgende boutade: aangezien beide talen zo weinig van elkaar verschillen zou het niet rationeler zijn het gebruik van het gestandaardiseerde Hoogduits te veralgemenen, zoals reeds gebeurt in een deel van de provincie Luxemburg? (P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 122-124, bijlage 2)

Op lange tenen trappen

Verlooy's ideeën over een nieuwe spelling wekten ongetwijfeld wrevel op bij Jan Des Roches (1740-1787), een geboren Nederlander en zowat waakhond van de naar hem genoemde spelling. Door zijn contacten als onderwijsdeskundige wist hij het monopolie te verkrijgen op de verspreiding van een aantal schoolboeken. Hierdoor verwierf zijn *Nieuwe nederduytsche Spraek-konst* (Antwerpen, 1761, 1776, 1812) een semi-officieel karakter. Ook zijn *Nieuwe Fransche Spraek-konst* (Antwerpen, 1763, 1774, 1780) en vooral zijn *Nouveau Dictionnaire français-flamand et flamand-français* (Antwerpen, 1769, 1777, 1786, 1805, 1816) kenden een ruime verspreiding. Dankzij enkele persoonlijke bijdragen over taalkunde en geschiedenis, alsook met de steun van graaf Philippe de Névy, voorzitter van de Geheime Raad, werd hij in 1776 aangesteld tot opvolger van Gérard als vaste secretaris van de Keizerlijke en Koninklijke Academie in Brussel. Tien jaar later riep het hof hem naar Wenen in verband met hervormingsplannen van het openbaar onderwijs naar Oostenrijks model. Hoe kon een dilettant op het gebied van de taalkunde, zoals Verlooy, optornen tegen zo'n zwaargewicht?⁴⁴

Trouwens, door een anti-Vlaamse houding te insinueren bij diezelfde academie⁴⁵ irriteert de criticaster zijn eigen beschermheer! Wist hij dan niet dat Joseph de Crumpipen de voorzitter was van de academie? Blijkbaar was hij evenmin op de hoogte van de belangstelling die Gérard – toen directeur van dezelfde instelling – had voor de Middelnederlandse letterkunde en de Vlaamse rederijkerskamers.⁴⁶

De “*quelques occasions un peu antiflamande* [sic]”⁴⁷ houden waarschijnlijk verband met de afwijzing van Willem Verhoevens kandidatuur voor het lidmaatschap van de academie.⁴⁸ Dit kan evengoed verklaard worden door de animositeit

44. F.A. DE REIFFENBERG, *Eloge de Des Roches* [...], pp. 93-115; R.F. LISSENS, *In het brongebied van de Vlaamse berleving* [...], pp. 182-216, vooral pp. 195-196.

45. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy* [...], p. 118 (M. 56).

46. Gedurende veertig jaar werkte Gérard nauw samen met Hendrik van Wyn, algemeen archivaris van de Verenigde Provinciën; later ook met de Nederlandse professoren Te Water en Rau. Hij was geassocieerd lid van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen (Haarlem) en van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde in Leiden. Zijn zwager, de politicus Jean Joseph Raepsaet, erfde in 1814 zijn bibliotheek en schonk ze samen met tal van handschriftelijke nota's aan koning Willem. Sindsdien bevindt deze verzameling, 4574 nummers rijk, zich in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. J. BÉTHUNE DE VILLERS, *Notice sur Georges-Joseph Gérard, historiographe belge et la fondation de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles*, in: *Messenger des Sciences historiques de Belgique*, Gand, 1879, pp. 272-305; A. VOISIN, *Notice sur Joseph Gérard*, in: *Annuaire de l'Académie royale* [...], vol. 3, 1837, pp. 85-93, met verbeterde versie: E. VARENBERGH, *Gérard* [...], zie noot 5. Voor een overzicht van de bestuursfuncties in de oude academie: *Académie royale de la Belgique. Notices biographiques* [...], p. VI.

47. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy* [...], p. 118 (M. 56).

48. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy* [...], p. 89.

tussen verschillende historici over eenzelfde onderwerp. In 1778 reageert Des Roches furieus tegen de verhandeling over de economische toestand van de Nederlanden in de dertiende en veertiende eeuw waarmee Verhoeven een jaar voordien bekroond was. Dat Gérard, zes jaar later daar ook nog eens op terugkomt in een referaat wijst op het bestaan van een polemiek.⁴⁹ Ook Verhoevens bekommernissen om de Nederlandse taal hielden een bedreiging in voor het gezag van Des Roches.⁵⁰ Vermoedelijk had Verlooy hiervan lucht gekregen en, zonder te weten waar de klepel hing, gaf hij er een eigen interpretatie aan.

In zijn lamentatie geeft Verlooy zelf toe dat de oorzaak van het tanende prestige van de “moederlyke tael” aan de houding van de Vlamingen ligt.⁵¹ Des te verrassender is de vaststelling dat de Nederlandstalige inzendingen nog behoorlijk scoorden onder de bekroonde prijsvragen uitgeschreven in Brussel, eerst door het Letterkundig Genootschap (1769-1772) en vanaf 1773 tot 1795 door de eigenlijke academie. De verhouding tussen Nederlandse en Franse titels beliep iets meer dan één tegen twee of, uitgedrukt in absolute cijfers: 19 tegen 33. Daarnaast waren er nog 15 Latijnse titels. Om waardevolle Nederlandse bijdragen bekend te maken in het buitenland, zorgde Des Roches zelf voor de vertaling ervan naar het Frans. Ter vergelijking: tijdens de periode 1817-1830, toen de regering alles in het werk stelde om van het Nederlands de “landstaal” te maken, komt op 31 bekroonde dissertaties slechts één Nederlandse titel voor (in 1821) en twee Latijnse. De meeste Vlaamse en Nederlandse academici verkozen toen het Frans boven de moedertaal.⁵²

Perceptie

Over de perceptie op korte termijn van die brief, wordt de lezer in het ongewisse gelaten. De bestemming, keizer Jozef II, heeft er niets van gemerkt. Diens postbus bevond zich in Brussel bij zijn gevolmachtigde minister, graaf di Belgiojoso.

49. F.A. DE REIFFENBERG, *Eloge de Des Roches [...]*, p. 111; A. VOISIN, *Notice sur Joseph Gérard [...]*, p. 91.

50. R.F. LISSENS, *In het brongebied van de Vlaamse herleving [...]*, pp. 195-196. Maar zijn bewering dat het bestuur van de academie Nederlandsonkundig was, is totaal fout. Zelfs de stichtingsdatum (1771) is verkeerd (R.F. LISSENS, *In het brongebied van de Vlaamse herleving [...]*, p. 191). Dit was 16 december 1772 (keizerlijk edict) met de openingsvergadering in Brussel op 13 april 1773. Zie o.m. *Documens (sic) relatifs à l'histoire de l'ancienne académie impériale et royale de Bruxelles*, in: *Annuaire de l'Académie royale [...]*, vol. 6, 1840, pp. 36-109, vooral pp. 107-109.

51. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 112-113 (M. 7-17).

52. *Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique. Tables générales des mémoires de l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique 1772-1897*, Bruxelles, 1898, pp. 15-22, 87 e.v. Nederlandse titels worden meestal aangekondigd in het Frans, gevolgd door de formule “en flamand”. In deze telling werd geen rekening gehouden met de tien speciale prijzen vermeld op p. 22. Zie ook *Annuaire de l'Académie royale [...]*, vol. 2, 1836, pp. 99-106 en 119-124.

Die was nog maar pas verhuisd naar zijn gloednieuwe ambtswoning, gebouwd naast de oostelijke vleugel van het huidige Koninklijk Paleis. Vanuit de woonplaats van Verlooy, in de Isabellastraat, was het maar een paar honderd meter lopen. Mocht hij verwacht hebben dat zijn betoog, boordevol kritiek op het beleid in het algemeen en op de prestigieuze Keizerlijke en Koninklijke Academie in Brussel in het bijzonder, ongeopend aan het hof van Wenen kon besteld worden, dan was dat een zware misrekening en een blunder van formaat. Di Belgiojoso maakte het zichzelf nogal gemakkelijk. Wat hem niet beviel, schoof hij door naar Joseph de Crumpipen. Bij het lezen van dit *Mémoire*, geschreven door één van zijn beschermelingen, zal de kanselier wel even geslikt hebben. Dat dit document niet meteen geseponeerd werd, is vermoedelijk te verklaren door de aanwezigheid van een aantal pottenkijkers. Vanwege de bijzondere status van de auteur, als advocaat in 1775 ingezworen bij de Raad van Brabant, met eedaflegging voor dezelfde Joseph de Crumpipen, zag deze laatste zich gedwongen het vervelende document over te maken aan de Geheime Raad. Nog geen veertig dagen na de afgifte, maakte deze instantie er brandhout van.⁵³

De aanstelling van Gaspar de Limpens (1739-1822), perfect tweetalige raadsheer, tot verslaggever in de zaak Verlooy, was daarbij een tactische zet. Hiermee werd Verlooy op eigen terrein op zijn plaats gezet. Zoon van Arnold, eveneens raadsheer bij de Geheime Raad (reeds in 1757 overleden), verwierf Gaspar op 7 april 1759 in Leuven zijn licentie in de rechten. In 1763 werd hij schepen in Brussel en in 1770 procureur-generaal bij de Raad van Brabant. Deze laatste benoeming gebeurde op voordracht van de landvoogd Karel Alexander van Lotharingen. Zeven jaar later, in 1777, slaagde De Limpens erin graaf Philippe de Nény op te volgen als raadsheer bij de Geheime Raad. Hierbij moest de sterkste tegenkandidaat, Papin uit Henegouwen, de duimen leggen vanwege het gebrek aan voldoende kennis van het Nederlands.⁵⁴ De Limpens was geliefd onder de Brusselse bevolking. Hendrik de Crumpipen, staatssecretaris en jongere broer van Joseph, getuigt begin 1788 over hem: “*Il a la voix publique pour lui et c'est quelque chose, sur-tout dans les circonstances actuelles.*” Om dat te verdienen moest men zich toch vlot in de volkstaal kunnen uitdrukken:⁵⁵

53. L. DHONDT, Van Ancien Régime naar “moderne” bureaucratie. De hervorming van het vorstelijk bestuursapparaat in 1787, in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, jg. 90, 1977, afl. 3/4, pp. 439-456, vooral p. 443. Over De Crumpipen: Ch. PIOT, *Crumpipen (Joseph-Ambroise-Jean-Népomucène, de)*, in: *Biographie Nationale [...]*, vol. 4, 1873, kol. 571-578; J.-L. PETIT, Joseph de Crumpipen (1737-1809). Les idées d'un haut fonctionnaire et magistrat des Pays-Bas autrichiens sur la justice de son temps, in: *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, jg. 54, 1986, afl. 1, pp. 127-147, vooral pp. 128-132.

54. J. LEFÈVRE, *Documents [...]*, pp. 150-151.

55. H. DE CRUMPIPEN, *Notes confidentielles, contenant les portraits des employés du gouvernement autrichien, écrites par le secrétaire d'Etat de Crumpipen, pour l'instruction particulière du comte de Trauttmansdorf, à son arrivée aux Pays-Bas*, s.l., 1790, p. 16. Het verslag zelf dateert van begin 1788.

In zijn antwoord aan Verlooy, afgedrukt in bijlage 2 van het boek, vertrekt Gaspar de Limpens zeer behendig vanuit diens eigen standpunt: de voorschriften, vervat in de constituties van de verschillende landsdelen, worden nog steeds nageleefd zoals voorheen.⁵⁶ De Limpens had zijn loopbaan grotendeels te danken aan de vereisten inzake talenkennis. Dit wordt achteraf nog bewezen op 7 maart 1794, bij gelegenheid van zijn bevordering tot kanselier van Brabant. De patentbrief van keizer Frans II is opgesteld in het Nederlands, net zoals deze die acht maanden voordien bestemd was voor Van Velde.⁵⁷

Daarna wordt de ‘puristische’ visie van Verlooy weerlegd op een sociologisch verantwoorde manier die nog niets aan actualiteit heeft ingeboet. Wie behoort tot de generatie die pas in de laatste jaren van het middelbaar onderwijs zich mondeling leerde uitdrukken in het Algemeen Beschaafd Nederlands, zal zich er onmiddellijk in terugvinden. De redenering komt hierop neer: iedere variant van een taal (dialect, jargon...) is geconditioneerd door omgevingsfactoren. Vandaar het streven van de hogere klasse om een meer verzorgde taal te spreken. Indirect verklaart die redenering waarom men in diezelfde kringen de voorkeur geeft aan het Frans: er bestond geen alternatief in het Nederlands. Dit antwoord is de logica zelf, gestoeld op de realiteit. Wat is daar “*krampachtigs*” aan, zoals De Ridder beweert?⁵⁸

De minachtende uitlating van De Limpens over “*ce pretentu patriote*” heeft een profetische waarde. Toen enkele jaren later het land onder de voet werd gelopen door de Franse legers, gedroeg Verlooy zich als een ‘voorman’ van de annexatie bij Frankrijk.⁵⁹ Zou dat de verklaring niet kunnen zijn voor het ontbreken van de auteursnaam op het titelblad van de *Verhandeling op het niet achten der moederlyke taal in de Nederlanden*, uitgegeven door J. Schrant uit Gent in 1829? De auteur wordt cryptisch omschreven als “*een Brusselsch advocaat*” zonder meer. Zo vleidend voor het hoofdpersonage komt dat niet over.

Een kortstondige Groot-Nederlandse bevlogenheid

Het antwoord op de vraag gesteld in de inleiding van deze bijdrage, omtrent het eventuele voorkomen van nieuwe elementen in het *Mémoire* van 1785 die zouden toelaten Verlooy uit te roepen tot vader van de (Groot-)Nederlandse beweging, is een

56. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 115 (M. 30) en 122-124 (bijlage 2).

57. J. LEFÈVRE, *Documents [...]*, pp. 150-151.

58. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 81.

59. Nog in 1955 noemt A. Cosemans hem een collaborateur en warhoofd. A. COSEMANS, *De Brabantse Omwenteling en de vestiging van het Frans bewind in de Zuidelijke Nederlanden*, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, dl. VIII, Utrecht-Antwerpen, 1955, pp. 170-194, vooral pp. 179, 182 en 184; Y. VANDEN BERGHE, *Verlooy, Jan-Baptist Chrysostomus [...]*, kol. 936-951, vooral kol. 948.

anticlimax. Het enige nieuwe element ligt in het voorstel tot het uitwerken van een veralgemeende spelling voor het Nederduits, een voorstel dat trouwens onmiddellijk weggehoond werd. Het Groot-Nederlands gevoel komt vooral aan bod in de twee laatste bladzijden van de *Verhandeling op d'Onacht*. Ofschoon gepubliceerd in Maastricht in 1788, wordt algemeen aangenomen dat deze lijvige tekst geconcipieerd werd in Brussel in het najaar van 1787. Datum *a quo*: 20 september, met het overlijden van theaterdirecteur Bultos.⁶⁰ Met de gevoelens van Joseph de Crumpipen moest hij niet langer rekening houden, aangezien die sedert 7 mei zelf zonder functie zat.⁶¹

Eens wakker geschud door de realiteit, kwam het er voor Verlooy op aan zo spoedig mogelijk in de gunst te komen van de nieuwe krachten die streefden naar de omverwerping van het regime, dat hijzelf gevolgd had – althans wat de hervormingspolitiek van Jozef II betreft. Na de *gobelins* en de kantnijverheid, ontdekt Verlooy de al sedert vele jaren bloeiende hoedennijverheid in enkele Brabantse steden en de internationaal befaamde koetsenmakerij van de Brusselse familie Simons, stuk voor stuk exponenten van moderne bedrijven die op kapitalistische leest zijn geschoeid. De eigenaars ervan bekennen zich tot de democraten van J.F. Vonck en gebruiken hun financiële macht om de meerderheid van de burgerlijke milities aan zich te binden.⁶²

In diezelfde *Verhandeling* wordt Frankrijk plotseling een bevriende natie: geen woord meer over de Franse bezetting van 1744-1748,⁶³ noch over de annexatie van Elzas-Lotharingen.⁶⁴ Geleerd door het affront hem twee jaar eerder bezorgd door de Geheime Raad, illustreert Verlooy dit keer de verwantschap tussen Hoogen Nederduits met een vertaling uit een gedicht van de Zwitser Salamon Ges(s)ner (1730-1788). Nu lijkt het tenminste op gangbaar Nederlands.⁶⁵ Zoals J. Huyghebaert terecht opmerkt, valt Verlooy's euforische bekentenis tot het Groot-Nederlandschap niet toevallig samen met de patriottenstrijd in het Noorden.⁶⁶ Maar net op

60. J.B.C. VERLOOY, *Verhandeling op d'Onacht der moederlyke Taal in de Nederlanden (1788)*, Den Haag, 1979, p. 83.

61. A. HENNE & A. WAUTERS, *Histoire de la ville [...]*, p. 268: kanselier af (7 mei 1787); p. 300: opnieuw kanselier (17 oktober 1787).

62. A. HENNE & A. WAUTERS, *Histoire de la ville [...]*, pp. 328-329. Vandaar de uitgesproken proletarische opstand van half maart 1790 met de machtsuitschakeling van de vonckisten tot gevolg.

63. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, pp. 113-114 (M. 22).

64. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 115 (M. 33).

65. De Ridder verwacht Gellert (1715-1769) (inspiratiebron van het *Mémoire* van 1785) met Ges(s)ner (1730-1788) (inspiratiebron van de *Verhandeling* van 1788). Verklaring: om de letter 's' aan te duiden, gebruikt men in oude drukken twee verschillende tekens: het ronde type aan het einde van het woord en het gotische verticale binnen een gesloten lettergreep. Bij overhaastig lezen kan dat leiden tot verwarring. Ik gebruikte de originele uitgave van de *Verhandeling* (1788).

66. J. HUYGHEBAERT, Een nieuwe kijk op Verlooy's "Verhandeling op d'Onacht", in: *Biekerf*, jg. 102, 2002, afl. 3, pp. 207-212, vooral p. 212.

dat ogenblik maken Pruisische troepen er een einde aan. Voor de enkele duizenden patriotten die hun toevlucht zochten in de Zuidelijke Nederlanden had Verlooy niet de geringste belangstelling.⁶⁷ In tegenstelling tot wat De Ridder⁶⁸ suggereert, gebruikt Verlooy de term “*Nederland*” uitsluitend in de restrictieve betekenis van Zuidelijke Nederlanden.⁶⁹ De Ridder vergist zich ook in de commentaar op de illustratie van een tekst uit 1775, waaruit zou moeten blijken “*dat de mensen – zeker in Brussel en in Brabant – zich als Nederlanders beschouwden*”.⁷⁰ De associatie in de originele tekst van ‘vaderland’ en de landvoogd Karel Alexander van Lotharingen, verwijst nochtans duidelijk naar de inwoners van de Oostenrijkse Nederlanden en zeker niet naar die van de Lage Landen in het algemeen.

Conclusie

Het *Mémoire* uit 1785 van J.B.C. Verlooy past in de koortsachtige ambiance rond de hervormingsplannen van keizer Jozef II. Als tijdelijke medewerker van Joseph de Crumpipen, kanselier van Brabant, was de auteur vrij goed ingelicht over alles wat zich daarrond bewoog. Om een negatieve reactie op zijn plannen vanwege de aristocratische topambtenarij te voorkomen, poogde Verlooy rechtstreeks contact op te nemen met de keizer. Daarbij hoopte hij vermoedelijk op de creatie van een soort regeringscommissie, belast met de uitwerking van een veralgemeende spelling van het Nederlands, waaraan hij bereid was zijn volle medewerking te verlenen. Ongelukkig voor de initiatiefnemer, strandde zijn brief in Brussel. De tactloze vorm ervan was er de oorzaak van dat het document in de kortste tijd door de Geheime Raad naar het archief werd verwezen.

Na de herontdekking ervan, iets meer dan twee eeuwen nadien, onderneemt Paul De Ridder een poging om de auteur, J.B.C. Verlooy, uit te roepen tot een idealist, rationalist en humanistisch getint Groot-Nederlander, die in alles volledig zelfstandig handelde. Dit lijkt ons echter een verkeerde voorstelling van de feiten. Het meest constructieve element van het boek voor de historiografie terzake, ligt dan ook in de teksten gepubliceerd in de bijlagen.

67. J. ROEGIERS & N.C.F. VAN SAS, *Revolutie in Noord en Zuid (1780-1830)*, in: J.C.H. BLOM & E. LAMBERTS (red.), *Geschiedenis van de Nederlanden*, Rijswijk, 1993, pp. 219-251, vooral pp. 223-224.

68. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 105.

69. J. HUYGHEBAERT, *Een nieuwe kijk [...]*.

70. P. DE RIDDER, *Nieuw licht op J.B.C. Verlooy [...]*, p. 110.